

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ В БАЗОВІЙ ТА СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Ващенко Лідія Семенівна

к.п.н., старш. наук. співробітник, відділ
моніторингу та оцінювання якості загальної
середньої освіти, Інститут педагогіки
НАПН України, Київ, Україна

Вступ. Оцінювання навчальних досягнень школярів є важливим показником якості освіти. Саме оцінка може співвіднести результати освіти, задекларовані Державними стандартами повної загальної середньої освіти, із запланованими результатами. Натепер перед педагогічними працівниками базової та профільної старшої школи стоїть завдання навчитися оцінювати не лише предметні але і компетентнісні результати навчальної діяльності. Це зумовлює пошук адекватних технологій оцінювання, внесення змін до системи. [1]. Відповідно до Стаття 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання. [2]. Тобто поточне, формувальне та підсумкове оцінювання натепер складають систему оцінювання навчальних досягнень учнів закладів загальної середньої освіти.

Метою роботи є визначення шляхів модернізації системи оцінювання навчальних досягнень в базовій та старшій школі.

Матеріали і методи дослідження. Під час дослідження ми використали порівняльний аналіз джерел наукової педагогічної літератури, інтерпретація, формулювання висновків, метод опитування. На запитання щодо традиційного та формувального виду оцінювання навчальних досягнень учнів базових та старшої профільної школи відповідали 90 педагогів Хмельниччини. Серед них вчителі математики та інформатики (37), біології та екології (27), природознавства (26).

Результати дослідження. Підготовка до переходу базової та профільної старшої школи на нові державні освітні стандарти актуалізує питання модернізації системи контролю та оцінювання начальних досягнень учнів. Педагогічна практика та дослідження науковців дає підстави зробити висновок про те, що чинна натеper система оцінювання характеризується рядом недоліків та протиріч, які знижують її ефективність. Мова йде про протиріччя між безперервним навчальним процесом і епізодичністю його оцінювання; між функціями оцінювання (інформаційною, контролюючою, регулюючою) і неможливістю їх повною мірою реалізувати; між необхідністю формувати предметні та ключові компетентності і відсутністю теоретичних та практичних основ системи оцінювання їх; кількістю освітніх результатів, сформульованих в державних стандартах і можливістю їх перевірити існуючими методами і формами оцінювання (уміння мислити математично, критично оцінювати здобутки природничих наук, усвідомлювати і вирішувати екологічні проблеми тощо); між дискретним та предметним характером чинної системи оцінювання і неможливістю вибудувати цілісний прогноз розвитку особистосні і розробити шляхи його реалізації. [3] Отже, маємо суперечність між усталеною формою контролю навчальних досягнень учнів, що досить часто зводиться до накопичення оцінок у журналі та фіксації рівня знання - незнання, уміння - невміння, та прагненням побудувати процес навчання в загальній середній освіті на компетентнісних засадах, педагогіці партнерства [4].

Ми звернулися до вчителів базової та старшої школи із проханням назвати найбільш, на їх думку, суттєві недоліки поточного оцінювання. Третина педагогів (не залежно від предмету викладання) вважає найбільш суттєвими недоліками є те, що поточна оцінка не дає уявлення про динаміку мислительних процесів учнів, а лише фіксує засвоєний (або не засвоєний) навчальний матеріал. Понад 20% вчителів недоліком називає те, що під час поточного оцінювання досягнення учня порівнюються не з його попередніми здобутками, а з результатами однолітків або еталоном. 26% вчителів біології та екології вважають, що поточне оцінювання є досить суб'єктивним, а критерії

оцінювання не завжди зрозумілі учням та їх батькам. Отже на сьогодні актуальним є розроблення такого підходу до оцінювання навчальних досягнень, який дозволив би ліквідувати протиріччя між функціями оцінки і існуючою системою оцінювання. На думку вчених, названі вище проблеми можна вирішити шляхом імплементації сучасної світової практики запровадження, так званого формувального оцінювання, у вітчизняне освітнє середовище [5]. Під формувальним оцінюванням, яке в практиці зарубіжних шкіл, використовується вже понад 20 років, розуміється оцінювання в процесі навчання. Предметом формувального оцінювання окрім знань та умінь є оцінювання освітніх потреб учнів, метапредметних та особистісних компетентностей тощо. Сутність формувального підходу пов'язана із систематичним відстеженням індивідуального просування школярів у процесі навчання для своєчасної корекції; з активним залученням учнів до процесу оцінювання власної діяльності. Спостереження за ходом опановування учнями структурних елементів предметних знань чи умінь постає головною ідеєю формувального підходу до контролю й оцінювання навчальних досягнень компетентнісного характеру [6]. Питання модернізації системи оцінювання навчальних досягнень школярів, запровадження формувального оцінювання є предметом дослідження багатьох українських науковців. Наприклад дослідження європейського досвіду оцінювання навчальних досягнень, проведені О.Локшиною, технологія формувального оцінювання з інформатики досліджена Н. Морзе, О. Барною, В. Вембером, оцінювальна діяльність учителя початкових класів на засадах компетентнісного підходу описана О. Поляковою, запровадження формувального оцінювання вчителями початкової школи О. Савченко, О. Онопрієнко, Л. Кабан тощо.

Сучасна педагогічна практика свідчать про те, що досить часто в системі особистісно – орієнтованого, компетентнісного навчання в закладах загальної середньої освіти послуговуються лише формувальним та підсумковим оцінюванням. Чи можна вважати доцільним замінити поточне оцінювання на формувальне? А чи можуть співіснувати три види оцінювання (поточне,

формувальне, підсумкове) одночасно в системі оцінювання базової та старшої профільної школи? Щоб відповісти на це запитання необхідно визначити місце і роль кожного виду оцінювання в системі контролю. Підходи до порівняння поточного та формувального оцінювання подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Ознаки поточного та формувального оцінювання в системі загальної середньої освіти

Критерії порівняння	Поточне оцінювання	Формувальне оцінювання
Мета оцінювання	Має на меті визначення рівня первинного та проміжного засвоєння учнями окремих елементів змісту теми, зв'язків між ними, закріплення знань, умінь і навичок, їх актуалізації перед вивченням нового матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> Має на меті забезпечення оцінювання в процесі навчання, мотивуючи на подальші освітні результати, визначаючи шляхи розвитку учнів
Предмет оцінювання	Оцінювання знань, умінь, навичок	<ul style="list-style-type: none"> Окрім знань, умінь, навичок, оцінювання освітніх потреб учнів, метапредметних та особистісних компетентностей
Функції відповідно до етапу навчального процесу	Оцінюється проміжний результат знань з предмету, після вивчення певного блоку матеріалу, є дискретним процесом	Здійснюється неперервно, в процесі навчання, не лише після вивчення певного блоку матеріалу
	Функції: діагностична, коригувальна	Функції: діагностувальна, прогностична, мотиваційна, розвивальна, навчальна, коригувальна
	Може бути лише внутрішнім оцінюванням	Може бути лише внутрішнім оцінюванням
	Здійснюється під час навчального процесу,	Здійснюється під час навчального процесу,
	Надає можливість вчителю корегувати навчальний процес на ранніх етапах	Надає можливість вчителю корегувати навчальний процес на ранніх етапах, усувати незасвоєння знань з

		максимальною ефективністю, а учню усвідомлювати відповідальність за своє навчання
	Змушує учнів конкурувати між собою	Допомагає учням вчитися один в одного
Методи і прийоми оцінювання	Використовуються методи і прийоми, які оцінюють початковий та проміжний результат навчальних досягнень	Використовуються методи і прийоми, які поділяються на ті, що оцінюють результат і ті, що оцінюють процес.
	За часом проведення методи оцінювання можуть бути протягом навчального процесу(уроку) або використовуватися після вивчення певного блоку навчального матеріалу(теми	За часом проведення методи оцінювання є систематичними, протягом навчального процесу (уроку) та ті, що використовуватися після вивчення певного блоку навчального матеріалу(теми)
	З позиції учасників оцінювання основним методом є оцінювання здійснюване вчителем	З позиції учасників оцінювання методи та прийоми оцінювання є такими: оцінювання вчителем; самооцінювання; взаємооцінюванн; комбіноване оцінювання
Інструментарій оцінювання	Тестові технології, проекти, портфоліо, усні відповіді тощо Важливим є набір завдань	Безоцінкове, словесне оцінювання, тестові технології, проекти, портфоліо, усні відповіді. Формувальним оцінювання робить не набір завдань, а мета його проведення
Фіксування результатів	Застосовується відносно стандартів	Індивідуалізоване
	Оцінка відображає предметний рівень навчальних досягнень	Оцінка відображає рівень досягнень учнем навчальних цілей, фіксує допущені помилки, вказуючи причини та способи їх подолання
	Виносить оціночні судження	Є позитивним

	Вимірює первинні та проміжні досягнення	Отримання більш повної картини навчання кожного учня зокрема, його поступу у досягненні цілей Ідентифікує сфери, де необхідне покращення
	Результати порівнюються зі стандартними	Результати конкретного учні порівнюються з попередніми його результатами, констатуючи прогрес, чи регрес учня
	Зорінтоване на якість набутих знань	Зорінтоване на якість передачі знань
	Отримання звіту про результати навчання учнів, їх ранжування	Отримання більш повної картини навчання кожного учня зокрема, його поступу у досягненні цілей

Порівняння ознак традиційного та формувального оцінювання виявили ряд спільних ознак. Так поточне та формувальне оцінювання є внутрішнім, здійснюється під час навчального процесу. Обидва види оцінювання надають можливість вчителю корегувати навчальний процес на ранніх етапах, усувати прогалини у засвоєнні навчального матеріалу. Обов'язковою умовою формувального оцінювання є те, що воно здійснюється не тільки вчителем, а характеризується включенням в навчальний процес самооцінювання, взаємооцінювання, комбінованого оцінювання. При поточному оцінюванні, як правило контроль здійснюється вчителем і названі вище методи використовуються не систематично. Різні види оцінювання відрізняються метою проведення. Так поточне оцінювання має на меті визначення рівня первинного та проміжного засвоєння учнями окремих елементів змісту теми, зв'язків між ними, закріплення знань, умінь, в той час як формувальне має на меті забезпечувати оцінювання в ході навчання, встановлюючи зворотній зв'язок щодо успіхів і недоліків навчання школярів; поточне оцінювання не впливає на «ріст» учня, воно є дискретним, предметним. На його основі не можна прогнозувати розвиток особистості, воно не показує суті виставленої

оцінки [3]. В той час, як формувальна оцінка – це «зворотній зв'язок» для учнів, який дозволяє зрозуміти, яких заходів слід вжити, щоб покращити власні результати. Така оцінка для вчителя забезпечує зв'язок балу з індивідуальним навчальним рухом учня, приростом його навчальних результатів: знань, умінь, компетентностей [4]. Формувальне оцінювання окрім діагностичної та коригувальної виконує також прогностичну, мотиваційну, розвивальну та навчальну функції. Поточне та формувальне оцінювання забезпечується подібним інструментарієм оцінювання. Однак, для поточно важливим є набір завдань, в той час як формувальне оцінювання визначає мета його проведення. Поточне оцінювання передбачає постійну перевірку письмових робіт і усних відповідей. Іноді ця інформація використовується для корегування процесу навчання, для визначення індивідуальних потреб учнів. Отже, формувальне оцінювання відрізняється від традиційного поточного оцінювання тим, що увага вчителя більше сконцентрована на учню, а не на викладанні, дає інформацію про те як покращити навчальні результати, а не лише підстави для виставлення оцінки в журнал; в оцінюванні активну участь беруть самі учні, що забезпечує зворотній зв'язок та сприяє мотивації школярів до навчання, до поліпшення власних результатів. Для вчителя формувальне оцінювання - це чітко сформулювати освітній результат, який потрібно отримати, оцінити в кожному конкретному випадку та організувати відповідно до цього свою роботу. Для учня - це можливість вчитися на помилках; зрозуміти, що є важливим, а що другорядним [4]. Ми поцікавилися у педагогів базової та старшої школи, які, на їх думку, власності формувального оцінювання після його запровадження можуть значно покращити результативність навчального процесу школярів. Найважливішими ознаками формувального оцінювання, які на думку вчителів, позитивно вплинуть на навчальний процес школярів понад третини назвали те, що формувальне оцінювання оцінює готовність учнів до навчальної діяльності, забезпечує діагностичний зворотній зв'язок між учнем і вчителем, відслідковує прогрес у навчанні. 26% вчителів називають важливим те, що формувальне оцінювання спрямоване на визначення індивідуальних

досягнень кожного учня і не передбачає порівняння результатів різних учнів і адміністративних висновків за результатами навчання. Майже 20% вчителів вважають значення формульного оцінювання в тому, що воно виявляє проблеми засвоєння учнями навчального матеріалу, з максимальною ефективністю компенсує недоліки та надає можливість вчителю визначити освітній результат кожного учня, зробити учня суб'єктом освітньої і оціночної діяльності.

Висновки. Отже, навчання й оцінювання – нероздільні процеси. Педагогічне оцінювання є одним із найважливіших елементів сучасного навчального процесу. Порівняння різних видів оцінювання дає підстави зробити висновок про те, що поточне оцінювання виконує лише частину функцій формульного оцінювання, оцінювання для навчання. Недоліки поточного можуть компенсуватися формульним оцінюванням, забезпечуючи при цьому бальне оцінювання навчальних досягнень школярів. На нашу думку, одним із шляхів модернізації системи оцінювання в базовій та старшій профільній школі є поєднання можливостей традиційного поточного та формульного оцінювання. Формульне оцінювання слід розглядати як складову всієї системи оцінювання навчальних досягнень і воно не має входити в протиріччя з поточним та підсумковим оцінюванням. Підсумкове оцінювання є обов'язковою складовою цілісної системи критеріального оцінювання навчальних досягнень школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. Порівняльно-педагогічні студії. № 2. с. 107–113, 2009
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020), Інтернет – ресурс. <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/463-20/>
3. Бойцова Є.Г. Формирующее оценивание образовательных результатов

учащихся в современной школе. *Человек и образование* №1(38). с.171 -175, 2014

4. Морзе Н.В., Барна О.В., Вембер В.П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. № 6.с. 45-57, 2013

5. Гривко А.В., Ващенко Л.С. Поточне та формувальне оцінювання в базовій та старшій профільній школі *Український педагогічний журнал*, №2, 2021.

6. Онопрієнко О.В. Формувальне оцінювання досягнень : сутність і методика застосування. *Український педагогічний журнал*, №4.с.36-42, 2016